

Spelmansförbundets pionjärer

Ett första försök att bilda de sörmländska spelmansförbundet gjordes 1922 vid midsommartinget i Malmköping. Jon-Erik Öst hade på sina turnéer uppmuntrat spelmännen och en spelmanstävling utlystes till Malmköping. Ernst Granhammar ivrade för en spelmansorganisation och en interimstyrelse bildades, som dock aldrig sammanträdde och det riktiga bildandet skedde först vid midsommartinget 1925.

Spelmansstämman hade 38 anmälda deltagare. 36 personer fångades på en gruppbild, som i stort format finns i Wetterstugan – två kvinnor och 34 män. Vilka var de, pionjärerna????

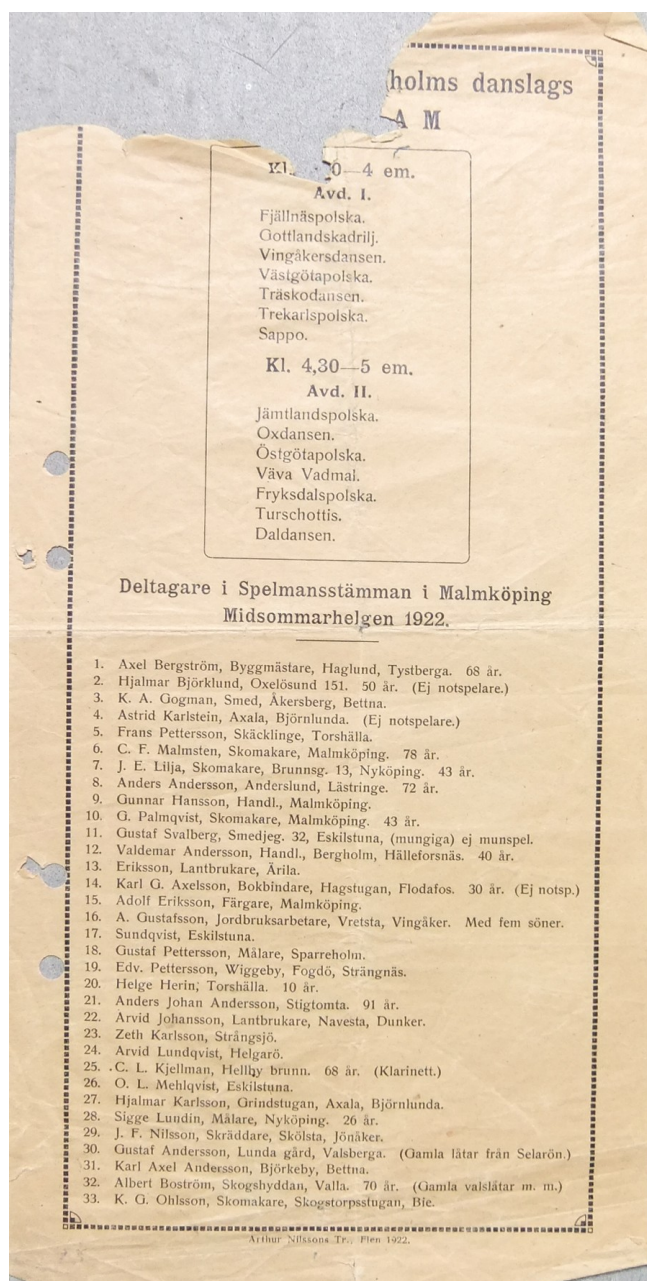
CG Axelsson har 1950 skildrat "Födslovåndorna" i en artikel i förbundets 25-årsskrift och här finns ytterligare några deltagare omnämnda, men låt oss börja med några kändisar!

Nr 5 i stående raden trodde jag länge var **Ernst Granhammar**. Myndig, världsvan och med en cigarrstump(?) i handen. 41 år gammal och tjänsteman på Nordiska Riksmuseet. Han och hans fru Vivan är entusiastiska folkdansare i Brage Gille. Granhammar hade redan varit med och bildat Svenska Folkdansringen 1920 och som sörmlänning ser han nog gärna att hans landskap blir först med ett spelmansförbund. Jämför med två foton från 1931 o 1933.

I min intervju 1971 av Arvid Johansson i Katrineholm säger han bestämt att den stämman var innan Granhammar kom in i bilden, men i artikeln 1950 av CG Axelsson sägs att Granhammar höll ett högtidstal. Måne minde han fel efter 28 år och blandade ihop 1922 och 1925?

Granhammar ska kanske bort och Arvid Johansson in (han bodde 1922 i Dunker, jag kopplade inte det och har haft honom som okänd).

I intervjun 1971 säger Arvid Johansson:

Stämman som Öst bilda i Malmköping drog kolossalt med folk. Det var innan Granhammar.

Man ordna bröllopståg, jag var klockare. Man låna hästar och vagnar och kläder.

Gustaf Malmberg kom i ropet, han var för danslaget. Öst bodde länge i Malmköping och ordna den första stämman innan Granhammar kom in i bilden, och så ville han att man skulle bilda ett folkdanslag i Malmköping och där var en familj Palmqvist som spela och di ville ha mig och Albert Gustafsson i Ekeby med och kompa till deras danser.

Vem är han då, den stående femte mannen?

Mathias Boström föreslog mungigespelaren **Gustaf Svalberg**, Eskilstuna, 61 år.

Det ser ut som om mannen håller något i handen.

En mungiga? Det är rimligen nr fem som håller en fiollåda.

Spelade Svalberg även fiol?

Spelade Granhammar fiol?

Ernst Granhammar eller Gustaf Svalberg eller...

Jon-Erik Öst (37 år) var nog landets mest kände spelman. Hans ibland svavelosande föreläsningar samlade många åhörare och på varje plats han besökte tog han reda på om det fanns någon spelman där. Han tog upp honom på scenen och lät honom spela och sekunderade honom skickligt och inspirerande. Sittande nr 6.

Jon-Erik Öst, betraktas som säkert identifierad, 100%

Kvinnan vid hans sida är hans hustru **Elin Johansson Öst**. Ett par bilder från Hälsinglands Spelmansförbund som jämförelse.

Elin Öst, 100%

Några sörmländska kändisar är lätt identifierade. I första raden sitter Anders Andersson, Axel Fredrik Bergström och Albert Boström.

Anders Andersson i Lästringe är 71 år, men fortfarande i sin krafts dagar. Han vann 1:a pris i gruppen äldre spelmän vid spelmanstävlingen i Flen 1910 och han kommer senare att vinna fler tävlingar.

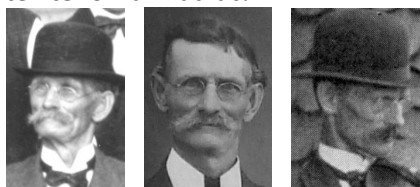
Anders Andersson, 100%

Axel Fredrik Bergström i Tystberga är 68 år. Idag är han kanske mest känd för Tystbergavisan, men under sin livstid var det gökpolskan alla ville höra. Bergström saknade ett finger på vänsterhanden och hade svårt att ta flageoletterna som illustrerar gökens galande. Bergström gol själv i stället och det tyckte publiken var roligt.

Axel Fredrik Bergström, 100 %

Albert Boström – också 68 år gammal – kallades "valsernas konung" och hade vunnit 2:a pris i gruppen yngre spelmän i Flen 1910. Egensinnig och ofta argsint, med vanan att stå ett par meter framför eller vid sidan om övriga spelmän. På gruppfoto från riksspelmansstämman på Skansen 1910 står han längst ut på kanten och på foton från Malmköping 1925 finns han framför övriga spelmän. Det var nog fotografen som tvingade in honom bland övriga spelmän. Ser han inte lite förnärmad ut?

Albert Boström, 100%

Carl Gustaf Axelsson i Flodafors är 30 år och blir vice ordförande när förbundet bildas 1925. Hans uppteckningar av låtar och visor finns i förbundets arkiv.

C-G Axelsson, 100%

För att identifiera de mindre kända spelmännen behövs jämförelse med de fotografier i arkivet. Sånt hjälper datorn till med numera. Med hygglig säkerhet hittas Sven Forsberg, Gustaf Olsson och Johan Lilja. Gruppnotot t.v., arkivbild t.h.!

Sven Forsberg i Vadsbro är 30 år 1922 och kommer att bli en mycket aktiv medlem i förbundet, han finns på många foton. Han blev även inspelad 1975 och finns med på Sonets LP Spelmanslåtar från Södermanland. Han finns inte med i det tryckta programmet, men kan givetvis ändå åkt till stämman.

Sven Forsberg, 90%

Karl Gustaf Olsson i Bie, 37 år - Skogstorp, är idag okänd för de flesta, men alla sörmländska spelmän kan Österåkers brudmarsch, som är upptecknad efter honom.

Karl Gustaf Olsson, 90%

Skomakaren **Johan Lilja** från Nyköping är 44 år och hade låtar efter bl. a. Blande Kalle och Glaboln. Han finns i Svenska Låtar och många av hans melodier spelas än.

Johan Lilja, 99%

Där Lilja var, brukade också spelkamraten **Hjalmar Björklund** i Oxelösund finnas. Programbladet bekrä-

tar att Björklund var i Malmköping. Nr 3 i den stående raden är nog Björklund – då 38 år. Arkivet har många bilder på den glade Hjalmar, men de flesta är från 1940 och -50-talen. Jämför med ett studiofoto ett antal år efter Malmköpingsstämman.

Hjalmar Björklund? 80%

Längst till vänster i främre raden sitter nog Persson i Järna, eller **Carl F. Persson**, som han hette på riktigt. Han var född i Stora Malms socken 1864 och var alltså 58 år 1922. I arkivet finns en gruppbild från ett årsmöte i Vingåker på 1930-talet. Persson, Björklund och Lilja står intill varandra.

Carl F Persson 80% (t.h. Hjalmar Björklund, Johan Lilja)

Axelsson skriver i sin artikel att den då 83-årige storspelmannen **Melker Andersson** från Husby deltog (finns inte i programmet). Den tredje sittande spelmannen är något svår att urskilja, men visst har han Melkers drag när vi jämför med en senare bild.

Melker Andersson, 90%

Axelsson skriver även att den äldste deltagaren var **Anders Johan Andersson** från Stigtomta ålderdomshem, 91 år, och den yngste var **Helge Herin**, Torshälla, 10 år. Helge Herin är väl pojken i främre raden, han ser ut att vara i 10-årsåldern och det är kanske den äldste deltagaren som fått den hedersamma platsen mellan Jon-Erik Öst och Anders Andersson.

Anders Johan Andersson var född 1830-10-17 i Tystberga och han avled 7 december 1924 i Stigtomta. Han var far till två spelmän – Johan Edvard Andersson (Skräddar-Anders) i Nyköping och skräddarmästaren Gustaf Syrén i Södertälje. Flera av faderns melodier finns bevarade via Skräddar-Anders. Jämförelsebilder saknas.

Anders Johan Andersson?

Kom 92-åringen ensam eller kan han ha haft någon av söner med sig? Arkivet har ingen bild på Syrén, men den sittande mannen längst till höger liknar Skräddar-Anders (60 år 1922, ca 70 år på jämförelse-bilden).

Johan Edvard Andersson, Skräddar-Anders? 50%

Utan jämförande bilder är det givetvis en ren gissning att tveskäggsmannen är Anders Johan Andersson. Det fanns en lämplig tveskäggsbärare i Malmköping också. Hembygdsföreningens rika fotoarkiv har en namnlös tveskäggig cellist att erbjuda:

Okända musiker, Malmabygdens Hembygdsförenings arkiv

CG Axelssons artikel nämner "gamle C.F. Malmsten, Malmköping, trakterade med säkerhet sin kära cello", enligt deltagarförteckningen var han 78 år.

Cellisten på hembygdsföreningens bilder kan givetvis vara skomakare Malmsten som framträdde på stämman.

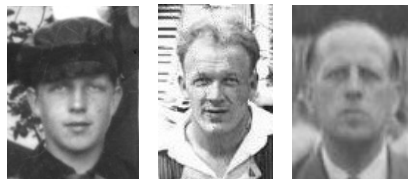
CF Malmsten, Malmköping? 80%

Adolf Arvid **Helge Herin** var född den 27/10 1911 i Torshälla och avled 1966 i Hägersten. Han gifte sig 1946 och det borde finnas ättlingar som kan bekräfta bilden. Det har tidigare antagits att det var Eric Öst som satt nedanför föräldrarna, men Eric var 16 år 1922 och pojken på bilden ser yngre ut.

Helge Herin, 90%

En något äldre yngling i andra raden kikar fram bakom två äldre spelmän. Ansiktsgenkänningsprogrammet (vilket ord...) föreslog Arvid Karlsson – Spel-Arvid (högra bilden). Kan det vara möjligt? Ja, likheten finns men det är nog **Erik Öst**. Han var med i Malmköping, det har han berättat för Christina Frohm. En 16-årig grabb är nog alla föräldrar rädd att lämna hemma en midsommarhelg. Åldern stämmer, det är nog Erik, inte Arvid. En senare bild som jämförelse (mittenbilden).

Eric Öst, 80%, men mycket lik Spel-Arvid...

Nu till programbladet för att hitta övriga deltagare.

Smeden **Arvid Gogman** i Bettna var 45 år. I arkivet finns bara senare bilder. 1957 fotograferades han tillsammans med andra elever till Blinde Kalle.

Kanske nr 3 från höger i den stående raden?

Arvid Gogman? 40%

Astrid Karlstein från Björnlunda står det i deltagarlistan. En kvinna! Två att välja på. Jon-Eriks förmodade hustru eller den yngre damen som kikar fram i andra raden. Astrid?? Kan det vara Astrid Zetterberg (f. 1900) som ogift? Visst, hon hette Karlsten som ogift!

Astrid Zetterberg, född Karlsten, 99%

Frans Pettersson, Skäcklinge, Torshälla – Skäcklinge-Frans. Identifierad av barnbarnet Gunnel Jonsson, Eskilstuna. Frans var född i Gillberga 1882 och är alltså 40 år på bilden. Läs gärna Lars Härås artikel i Sörmlandslåten 1994/3.

Frans Pettersson, 99%

Gunnar Hansson, handlare, Malmköping. Han blev vice sekreterare i förbundsstyrelsen 1925. Finns inte i fotoarkivet. Hembygdsföreningen?

Georg Palmqvist, skomakare, Malmköping, 43 år. I hembygdsföreningens fotoarkiv finns en bild av Palmqvist (nedan t.h.). Kan det vara nr 3 eller 9 i stående raden?

Gustaf Svalberg, Eskilstuna, 61 år. Svalberg brukar kallas för den siste mungigespelaren. Han spelade på Skansen i början av 1920-talet och Yngve Laurell spelade in honom på fonograf. Ett något svårtytt foto

finns i häftet till CDn Äldre svenska spelmän. Matthias Boström på SVA identifierar nr 5 i andra raden (tidigare kanske felaktigt antagen som Ernst Granhammar) som Svalberg. Ja, kanske det, likheten är slående!

Gustaf Svalberg?

Valdemar Andersson, handlare, Hälleforsnäs, 40 år. Okänd i arkivet.

Eriksson (Johan Alfred), lantbrukare, Ärila, 56 år. Finns i Svenska Låtar. Foto saknas.

Adolf Eriksson, färgare, Malmköping. Okänd.

Albert Gustafsson, Vretsta, Vingåker, 56 år. Med fem söner. Albert finns med på bilden från årsmötet i Vingåker i början av 30-talet. Två bilder av familjeorkestern med olika besättning finns i arkivet:

Stående: Verner, Harald, Edvin, Hugo.

Sittande: Gerda, Albert, Hjalmar.

Edvin, Harald, Albert, Hugo, Gerda.

Albert finner vi som nr 2 från höger i första raden:

Albert Gustafsson, 90%

Stående nr 4 och 2 från höger är kanske söner, förslagsvis **Hugo** och **Hjalmar**:

Hugo Gustafsson, 80%

Hjalmar Gustafsson, 50%

Nr 9, 11 och 14 i andra raden skulle kunna vara **Harald, Edvin och Verner**:

Harald Gustafsson? 50%

Edvin Gustafsson? Osäkert...

Verner Gustafsson? Osäkert...

Men säkert är det inte...

Sundqvist i Eskilstuna, står det i programbladet. Inget förnamn. Även på bilden från årsmötet i Vingåker finns en Sundqvist från Eskilstuna utan förnamn. Nr 14 i andra raden (den förmodade Verner Gustafsson ovan) passar bäst. Det skiljer kanske ett tiotal år mellan 1922 och Sundqvistbilden till höger.

Sundqvist? Osäkert...

Gustaf Pettersson, målare, Sparreholm. Okänd.

Edvard Pettersson, Wiggeby, Fogdö, 26 år. Kanske nr 11 i andra raden?

Edvard Pettersson? Osäkert...

Arvid Johansson, lantbrukare, Naves-ta, Dunker. 1933 finns Arvid med på en årsmötesbild.

I en intervju 1971 berättar Arvid (då boende i Katrineholm) att han var spelman åt det nybildade folkdanslaget i Malmköping.

På en bild från en folkdansträff i Eskilstuna finns minst åtta spelmän med. Johan Lilja lätt igenkännlig, övriga inte säkert identifierade. Kanske är det Arvid som sitter/ligger längst till vänster?

Kan Arvid vara stående nr 9 eller 14?

Zeth Karlsson, Strängsjö, 38 år. **Seth Carlsson** (som han senare skrev) blev Södermanlands Spelmansförbunds förste ordförande 1925 och efterträddes av Ivar Hultqvist 1931. Tre bilder på Seth ur arkivet till höger. Kan Seth vara nr 1 i andra raden (vänstra bilden)?

Seth Carlsson? Osäkert...

Arvid Lundqvist, Helgarö, 45 år. I arkivet finns två bilder på Arvid, den äldsta från ca 1910:

Arvid Lundqvist

Inte lätt... Vad sägs om nr 2 i första raden eller den siste i andra raden?

Arvid Lundqvist? Osäkert...

C.L. Kjellman, Hellbybrunn, 68 år. (Klarinett). Tack för det, det finns bara en klarinettist att välja på, antligen en någorlunda säker identifiering:

CL Kjellman, 99%

O.L. Mehlqvist, Eskilstuna. Okänd. I spelmansbiografierna finns en folkskollärare Carl David Mehlqvist i Stenkvista och hans bror Frans Otto Mellqvist i Kjula. O.L. är kanske son till någon av dem...

Hjalmar Karlsson, Grindstugan, Axala, Björnlunda. Okänd.

Sigge Lundin, Målare, Nyköping, 26 år. Okänd.

J.F. Nilsson, skräddare, Skölsta, Jönåker 64 år. **Johan Fredrik Nilsson, Skräddar-Nisse eller Stavaskräddaren** var född i Bergshammar 1858 och beskrivs som ett stort original, se spelmansbiografierna!

CG Axelssons berättar i sin artikel:

Där var en spelman med en egenhändigt tillverkad fiol, som han dagen till ära omlackerat med syndetikon!. Med påföljd att när under spelmännens defilering en liten regniskur öste ner, så blev hans fiol som ett flugpapper. Men han hade stålsträngar stämda högt, högt över a, så hans fiol klingade synnerligen hörbart ändå. En annan spelman saknade fiollåda, men hade en passabel väska. I den ville fiolen inte gå ner; den var för lång. Spelmannen visste dock råd. Han sågade bort ett stycke om cirka 10 cm mitt på fiolen och limmade sedan ihop fioländarna. F-hålen försvann visserligen samt större delen av ljudet och utseendet blev minst sagt konstigt. Men spelmannen var ändå lycklig och stolt över operationen, ty nu gick fiolen ner i väskan.

Båda historierna tillskrivs Skräddar-Nisse, men Axelsson beskriver det som två personer. Arkivet har bara en suddig bild av skräddaren, men den räcker kanske för att identifiera nr 5 från höger. Han som stolt visar upp en mycket blank fiol. Vem som sågat sönder sitt instrument får vi kanske aldrig veta...

Johan Fredrik Nilsson? 50%

Gustaf Andersson, Lunda gård, Valsberga. (Gamla låtar från Selaön.) Inte identifierad. Kanske är det Karl Gustaf Andersson – Lille Gustaf – Eskilstuna, 39 år. Han deltog i nästan alla spelmanstävlingar från 1915. Hade låtar efter Anders Jansson, organisten Björkström m.fl. från Selaön. På en gruppbild flera år senare står han bredvid Astrid Zetterberg (nr 2 i andra raden). Kan en yngre Gustaf finnas på grupp bilden? Säg det...

Astrid Zetterberg o Gustaf Andersson

Karl Axel Andersson, Björkeby, Bettna. I spelmansbiografierna finns Karl Axel A-son, Vrena, född 1867 (55 år), Foto saknas.

Härmed är uppgifterna ur programbladet och Axelssons artikel behandlade. Kanske finns fler intressanta uppgifter i tidningsreportagen, som jag för närvarande inte har tillgång till.

Slutkommentar

Det här är inte lätt. Deltagarlistan anger 38 personer inklusive Albert Gustafssons söner. Grupp bilden innehåller fyra extra, hyggligt starkt identifierade, personer – Melker Andersson, Sven Forsberg och

paret Öst. Av totalt 36 personer på grupp bilden kvarstår 32 som kan visa anmälda deltagare, minst åtta av dessa är alltså inte med på bilden.

I Axelssons artikel sägs att festtal hölls av kantor R. Steninger, Dunker och museiuppsyningsman Ernst Granhammar, Stockholm. Granhammar finns ev. med, hur är det med Steninger?

Vidare skriver Axelsson att Aug. Eriksson, Fjärdhundra, Uppland oanmäld infunnit sig med ett psalmodikon. Finns han på bilden? Mathias Boström, SVA skriver att det säkerligen är Aug. Eriksson i Härnevi, som spelade låtar på psalmodikon. Han var 69 år 1922 och finns på bild i boken Uppländske spelmän (foto NM):

Utöver spelmansstämman och midsommarfirandet uppträdde folkdanslag från Nyköping, Katrineholm och Malmköping. Måhända är de tre dräktklädda ynglingarna spelmän till lagen?

De båda dräktklädda i tredje raden sitter till häst. Man skimtar bläsen på den vänstra hästen och ser öronen på den högra. På en bild från 1925 är de också ryttare, totalt finns 15-20 dräktklädda ryttare 1925 varav minst tre är fiolspelare, dock inte de båda ryttarna på bilden från 1922.

Hembygdsföreningen har ett foto från midsommartinget där stämmans huvudansvariga(?) Göte Leijon, Malkolm Sjöberg, Bertil Andersson och Gustaf Malmberg poserar under den lövade entrén:

Malkolm Sjöberg är nog den högra ryttaren på bilden:

Malkolm Sjöberg, 60%

Vem är den vänstra ryttaren? Kanske är det Bertil Andersson:

Bertil Andersson, 50%

I Sörmlandslåten nr 1 1979 finns en artikel om Malmköpings folkdanslag, bildat 1923 och även en bild av laget:

Malmköpings folkdanslag, bildat 1923.

Första raden från vänster: Margit Andersson, Herman Andersson, Gullan Hjeltn, Gustav Malmberg (ledare), Gerda Bjurling, Tore Lovén. Längst fram med fiol Erik Sjöström.

Andra raden: Grete Lindbom, Karl-Axel Hartzell, Vega Bjurling, Gustav Karlsson, Ingegerd Ekadahl, Tage Karlsson.

Tredje raden: Ester Eriksson, Erik Hult, Stina Wallin, Gustav Andersson, Aina Lindgren. De båda följande heter Lars-Erik, kallad Postis och Elny. Längst till höger står Björn Sjöström.

*Malmköpings Folkdanslag 1923,
Malmbygdens Hembygdsförenings arkiv*

Spelmannen längst fram är Erik Sjöström, det är nog han som är nr 7 i andra raden. På folkdansarbilden 1920 är det nog Sjöström som ligger i gröngräset.

Erik Sjöström, 80%

Vid stämman valdes en interimsstyrelse för att bilda Södermanlands Spelmansförbund. Den bestod av Gustaf Malmberg, Dunker, sammankallande, J.E. Lilja, Nyköping, C.G. Axelsson, Flodafors och Gunnar Hansson, Malmköping. Gustaf Malmberg står inte som deltagare. Kanske även han finns på bilden? Han är okänd i spelmansförbundets arkiv.

Folkdanslagets ledare i mitten av första raden heter Gustav Malmberg. Är det Gustaf Malmberg, Dunker? Finns han på spelmansbilden så är det som nr 8 i andra raden. Den dräktklädde har tidigare antagits vara Ivar Hultström, spelmansförbundets andre ordförande, men han är ju inte omnämnd och medlem blev han inte 1925 då förbundet bildades utan först 1927! Ivar Hultströms 89-årige son Ingvar och sonsonen Lars tvivlar på att den dräktklädde är Ivar. Det är nog Malmberg!

Nr 8, Hultström 1932, Gustav Malmberg (2 bilder):

Gustaf Malmberg, 90%

Kanske kommer vi aldrig att lösa hela gåtan med grupp bilden om det inte dyker upp någon gammal personförteckning.

Många av mina antaganden är vaga och alla synpunkter och tillägg välkomnas varmt!!!

Det har varit väldigt trevligt att umgås med våra pionjärer under några månader.

Törnevalla 5 augusti 2011

Arne Blomberg

Reviderad 2014, främst avseende Granhammars deltagande och Arvid Johansson, Dunker. /AB

Festtåget 1922

Tre bevarade bilder visar det stora festtåget. Bilderna har antagits vara från midsommarmfesten 1925. Åke Persson i Skånes Spelmansförbund har granskat bilderna och anmärkt att deltagarna har identiskt samma kläder som på gruppbilden 1922. Rimligen är det festtåget 1922 som bilderna visar!

På den första bilden finner vi ryttarskaran med våra bekantingar från 1922 (Bertil Andersson o Malkolm Sjöberg) samt de tre fiolspelarna:

Nästa bild visar några hästdragna kärror, ett oxspann och många dräktklädda. Kanske är det Gustaf Malmberg som håller hästen.

Den tredje bilden visar spelmännen, i bakgrunden tre ryttare med var sin kvinna på hästen:

De tre spelmännen till höger i karran är nog Albert Gustafsson, Hjalmar Björklund och CG Axelsson. Astrid Karlsten Zetterberg har samma hatt som gruppbilden 1922. Vid sidan står Albert Boström främst, litet elakt kan man säga att han föredrar att stå i hästskiten hellre än att stå bland övriga spelmän...

I bakre ledet finns AF Bergström och kanske är det Gustaf Svalberg alternativt Ernst Granhammar längst till höger. De tre spelmännen framför Bergström är nr 10 (Skräddar-Nisse), nr 9 o 2 i första raden på gruppbilden från 1922 och kanske är det Melker Andersson, som står bakom Bergström.